

ارزیابی توان توسعه زمین گردشگری غار کرفتو استان کردستان با استفاده از مدل استراتژیک SWOT و مدل تحلیلی FASSOULAS

محمدحسین جهانگیر^۱

استادیار دانشکده علوم و فنون نوین، دانشگاه تهران، تهران، ایران

علی محمدی

دانشجوی کارشناسی ارشد اکوهیدرولوژی، دانشکده علوم و فنون نوین، دانشگاه تهران، تهران، ایران

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۱/۲۱ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۶/۴/۱۲

چکیده

امروزه زمین گردشگری به عنوان یکی از پیشروترین فعالیت‌های در حال رشد در جهان محسوب می‌شود که در میان اشکال مختلف گردشگری، یکی از علمی‌ترین و جذاب‌ترین آن‌ها شناخته شده است. با توجه به اهمیت موضوع، در این پژوهش با استفاده از دو مدل SWOT و FASSOULAS بررسی وضعیت ژئوتوریسمی غار کرفتو استان کردستان انجام شد. از این رو مقاله حاضر از منظر هدف، کاربردی و از لحاظ روش، توصیفی-تحلیلی است. بدین منظور در گام نخست، نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدهای ژئوسایت کرفتو براساس نظر کارشناسی شناخته شدند و با استفاده از ماتریس SWOT، خط-مشی و سیاست‌های کاربردی مشخص شد، در مرحله دوم با استفاده از روش ارزیابی FASSOULAS ارزش مطرح در این روش برای محیط غار بررسی گردید. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که با توجه به امتیازات کسب شده توسط ماتریس عوامل داخلی (۳/۵۴) و ماتریس عوامل خارجی (۳/۶۹)، استراتژی مناسب برای غار کرفتو استراتژی، تهاجمی/رقابتی می‌باشد و لازم است در زمینه‌هایی مثل توسعه امکانات ورزشی منطقه و ترغیب به سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در این ژئوسایت اقدام شود. در بین ارزش‌های مورد بررسی در روش FASSOULAS، ارزش علمی غار امتیاز ویژه‌ای را کسب نمود و این موضع نشان‌دهنده اهمیت بالای این ارزش برای توسعه و جذب گردشگر در این منطقه است که با تلفیق آن با راهبردهای بدست آمده از ماتریس SWOT، می‌توان این منطقه را به یکی از قطب‌های ژئوتوریسم کشور تبدیل نمود.

واژگان کلیدی: زمین گردشگری، غار کرفتو، استان کردستان، فاسیلاس، مدل SWOT

مقدمه

امروزه گردشگری به عنوان فعالیتی پویا و با ویژگی‌های بارز و منحصر به فرد، بخش مهمی از فعالیت‌های اقتصادی و تولیدی کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه را به خود اختصاص داده است (UNWTO, 2007). گردشگری شامل فعالیت‌های افراد در سفر و اقامت در مکان‌های خارج از محیط معمول خود برای بیش از یک سال، برای اوقات فراغت، کسب و کار و اهداف دیگر تعریف شده است (UNWTO, 2010).

در قرن حاضر با توجه به توسعه زیر ساخت‌های اقتصادی، ارتباطی، بهداشتی و غیره، صنعت گردشگری جزو سه صنعت برتر دنیا معرفی شده است (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۹). آمارهای موجود حاکی از آن است که برای نخستین بار در سال ۲۰۱۲، تعداد گردشگران در سطح جهان از مرز یک میلیارد نفر گذشت و پیش‌بینی می‌شود در سال‌های آینده نیز این جمعیت رشدی نزدیک به همین مقدار را داشته باشد (UNWTO, 2010)؛ بیاتی خطیبی و همکاران، ۱۳۹۲). مقوله گردشگری در دیدگاه عرضه محورانه، شامل جاذبه‌ها، حمل و نقل، اقامتگاه‌ها، تسهیلات پشتیبانی‌کننده (مانند خدمات بانکی، خرید، بیمه و غیره) و زیر ساخت‌ها می‌باشد. شش عامل جاذبه‌ها و فعالیت‌ها، تأسیسات اقامتی، سایر تسهیلات و خدمات جهانگردی، حمل و نقل، سایر زیرساخت‌ها و عناصر نهادی به عنوان عوامل عرضه بر شمرده می‌شوند که هر یک از این عوامل دارای اجزاء یا عناصری شامل جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی، تأسیسات اقامتی، حمل و نقل و سایر خدمات نهادی و غیره می‌باشد (ابراهیم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۱).

امروزه گردشگری یکی از امید بخش‌ترین فعالیت‌هایی است که از آن به عنوان گذرگاه^۱ توسعه یاد می‌کنند (ضرابی و همکاران، ۱۳۹۳، ۱۷۸). این درحالی است که گسترش گردشگری با ناسازگاری‌های محیط‌زیستی، اکولوژیکی، فرهنگی، اجتماعی و غیره همراه بوده است (Swarbrooke, 1999). گردشگری دارای اشکال مختلف و انواع گوناگونی است که بسته به شرایط محیطی، متفاوت می‌باشد. اکوتوریسم رویکرد جدید گردشگری در طبیعت بوده که در سال‌های اخیر مطرح شده است (رخشانی نسب، ۱۳۸۸، ۴۴). اکوتوریسم به عنوان نوعی سفر تعریف شده که با سفر سازگار بوده و در طی انجام آن گردشگر با یک منطقه بکر برخورد دارد و در طی این سفر، یکسری محاسن مانند مشارکت مردم محلی و کسب درآمد و یکسری معایب مانند عوامل فرهنگی ایجاد می‌شود (Ceballos-Lascurain, 1996; Jalani, 2012).

برای انجام فعالیت اکوتوریسم پایدار باید اصولی از جمله به حداقل رساندن تأثیرات منفی بر محیط‌زیست، آگاهی احترام به فرهنگ جامعه گردشگر و میزبان مد نظر قرار گیرد (Das and Chatterjee, 2015; Holden, 2007). این بدین معناست که در صورت انجام اصولی مانند اصول ذکر شده، نتایج حاصل از یک اکوتوریسم پایدار که می‌تواند شامل منافع مالی، توانمندسازی جوامع محلی، بالا بردن اشتیاق برای جذب گردشگر، توجه بیش‌تر به محیط‌زیست و غیره برای جوامع میهمان و میزبان ایجاد شود.

یکی از مهم‌ترین زیرشاخه‌های این رویکرد زمین گردشگری است. از نظر نیوسام و داوولینگ، زمین گردشگری حد و مرز تعریف شده‌ای دارد. فری، ژئوتوریسم را به معنی انتقال دانش و نظریه‌های علوم زمین به عموم مردم تعریف کرده

¹ Tourism Passport To Development

است. از نظر گیتس، ژئوتوریسم به معنی گردشگری در چشم‌اندازهای زمین‌شناختی است (حاج علیلو و نکویی صدر، ۱۳۹۰). با توجه به تعریف، هر گونه فعالیت گردشگری مرتبط با علوم زمین در گستره ژئوتوریسم قرار می‌گیرد (Brahmantyo and Bachtiar, 2009). به طور کلی گردشگری مرتبط با پدیده‌های طبیعی پیوند عمیقی با پایداری گردشگری در هر منطقه داشته و به منظور حفظ تنوع و غنای بیولوژیکی و طبیعی محیط، مدیریت این نوع از گردشگری از اهمیت زیادی برخوردار است (Tsaur et al., 2012, 647). برای اینکه بتوان یک تصمیم‌گیری منسجم و اثر بخش اتخاذ نمود لازم است تا مسیر حرکت سازمان‌ها و نهادهایی که در این حوزه فعالیت می‌کنند مشخص شود. در جدول ۱ فرآیندی که باید برای برنامه‌ریزی و کنترل گردشگری اتخاذ نمود آمده است:

جدول (۱): فرآیند مرحله‌ای انجام برنامه‌ریزی و کنترل گردشگری در یک منطقه

تعیین اهداف	شناسایی اهداف، آزمون‌های طرح، مقایسه و تطبیق اهداف، یکپارچگی حوزه برنامه‌ریزی و اهداف طرح
پیمایش و گردشگری	داده‌های عملیاتی (الگوها، منابع و روش‌ها)، مؤلفه‌های اقتصادی، مؤلفه‌های اجتماعی و فرهنگی، مؤلفه‌های اطلاعات
اطلاعات	سیاستی، مؤلفه‌های محیط‌زیستی
تحلیل و ارزیابی	ارزیابی داده‌های عملیاتی، ترکیب و تحلی همزمان داده‌های پیمایش، طرح‌ریزی نیازهای آینده، انطباق با ظرفیت‌های موجود
پیشنهادات	ارائه گزینه‌های طرح و برنامه‌ریزی، گزینش سیاست‌ها، ارائه رویکرد مناسب
اجرا و مدیریت	انجام و تکرار همزمان در فرآیند اجرا، نظارت و ارزیابی

پژوهش حاضر با استفاده از مدل‌های هدف، سه مرحله از جدول فوق شامل: پیمایش و گردشگری اطلاعات، تحلیل و ارزیابی و پیشنهادات را در بر می‌گیرد. این مقاله با هدف بررسی نقش ویژگی‌های یک سایت زمین گردشگری جهت توسعه گردشگری غار کرفتو واقع در استان کردستان انجام شده است. بدین منظور از روش ماتریس مربعات زوجی SWOT کمک گرفته شد تا بتوان وضعیت غار را از لحاظ توانایی آن در جذب گردشگر بررسی نمود. تاکنون برای غار کرفتو که یک آثار ملی محسوب می‌شود، مطالعه‌ای در این زمینه با استفاده از مدل‌های تحقیق صورت نگرفته است و این مطالعه به نوعی فرصت‌ها و تهدیدهای پیش‌روی یک غار تاریخی برای جذب گردشگر را به چالش می‌کشد.

مبانی نظری و پیشینه

توسعه گردشگری فرآیند پیچیده‌ای مشتمل بر عوامل توسعه بین‌المللی، ملی و گروه‌های درگیر با سیاست‌های دولت، برنامه‌ریزی و قانون‌گذاری می‌باشد (Tefler and Sharply, 2008). در این زمینه یکی از ابزارهای کاربردی استفاده از مدل SWOT می‌باشد. در داخل و خارج از کشور با استفاده از این مدل مطالعات متعددی انجام شده است که در ادامه به تعدادی از آن‌ها اشاره می‌گردد.

در مطالعه‌ای توسط Ghorbani و همکاران (۲۰۱۵، ۲۹۰)، از ماتریس SWOT و QSPM برای تعیین استراتژی‌های اکوتوریسم پایدار در تالاب کاجی نمکزار در جنوب خراسان استفاده شد. در این تحقیق نتایج کاربرد ماتریس‌های فوق نشان داد فعالیت‌هایی که هم اکنون در این تالاب در حال وقوع است، در مسیر تأمین نیازهای توسعه پایدار نیست. اگرچه وضعیت فعلی ناشی از مدیریت فعلی تالاب است ولی با تأکید بر نقاط قوت بالقوه تالاب مثل تنوع زیستی بالای آن می‌توان وضعیت فعلی را بهبود بخشید.

Comino و همکاران (۲۰۱۶، ۱۱۰۴)، از مدل SWOT به عنوان یک شاخص جهت آنالیز و مدیریت یک مجموعه پارک طبیعی استفاده کردند. در این بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهایی که در مورد مجموعه وجود داشت بررسی شد. در این مطالعه تأکید شد که با استفاده از چنین شاخص‌هایی می‌توان فعالیت‌های آینده لازم برای یک سیستم را به خوبی برنامه‌ریزی کرد و نتایج نشان داد که در هر زمانی از سال با توجه به تعداد گردشگر و عوامل دیگر محیطی لازم است تا مدیریت‌های ویژه‌ای اتخاذ شود.

Reihanian و همکاران (۲۰۱۲، ۲۲۳)، از ماتریس SWOT برای بررسی پارک ملی بوجاق بهره جستند. در ماتریس مذکور عواملی همچون ایجاد شغل، تأمین امکانات لازم برای تشکیل تعاونی‌های گردشگری و ارائه تسهیلات بانکی از مهم‌ترین فرصت‌ها و کمبود تسهیلات اقامتی، افزایش آلودگی و عدم وجود شرایط متناسب با گردشگران خارجی از مهم‌ترین تهدیدات تعیین شدند. نتایج نشان داد که با توجه به ماهیت توریسم و داشتن دیدگاه صنعت به این مقوله، می‌تواند توسعه توریسم را در این منطقه به شکل پایدار فراهم کند.

مهدوی و همکاران (۱۳۹۵، ۱۴۹)، از مدل‌های EP و SWOT جهت شناسایی ظرفیت‌ها و تهدیدهای محیطی تالاب‌های شهرستان میناب بهره جستند. در این مطالعه ده تالاب مورد بررسی قرار گرفت. با جمع‌بندی امتیازهای مدل SWOT، نامناسب بودن تسهیلات اقامتی با امتیاز وزنی ۰/۴۸۷، مهم‌ترین ضعف و عوامل تخریب منابع محیطی با امتیاز وزنی ۰/۸۶۰، مهم‌ترین تهدید وزن‌دهی شد. نوری و همکاران (۱۳۹۲، ۶۳) از تکنیک SWOT برای بررسی راهبردهای مناسب برای توسعه ژئوتوریسم غار آبی سهولان بهره بردند. در این مطالعه فرصت‌های مورد بررسی با اختصاص ارزش ۴/۲۲ بیش‌ترین و ضعف‌ها با اختصاص ارزش ۱/۵۴ کم‌ترین امتیاز را کسب کردند. رستمی و باب الحوائجی (۱۳۹۳، ۶۴) راهبردهای مناسب برای توسعه ژئوتوریسم غار علیصدر را مورد مطالعه قرار دادند. ایشان راهکارهای مناسب را از طریق مدل SWOT تعیین کردند و نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای بدست آمده از آن را به تفکیک ارائه نمودند. نتایج مطالعه ایشان نشان داد منطقه مورد مطالعه با توجه به امتیازات کسب شده از هر عامل، توانمندی‌های بسیاری برای توسعه ژئوتوریسم در منطقه شمال غرب دارد.

فلاح تبار (۱۳۹۵، ۲۹) در پژوهشی به بررسی جایگاه اکوتوریسم در توسعه پایدار شهر قشم (با بهره‌گیری از مدل SWOT) پرداخت. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که قشم فرصت‌های بسیار خوبی از نظر اکوتوریسم و توسعه صنعت گردشگری در اختیار مسئولان و مدیران شهری قرار داده است. هرچند که، زیرساخت‌های بخش گردشگری و به طور ویژه اکوتوریسم با ضعف‌هایی مواجه است که در صورت برنامه‌ریزی صحیح و ایجاد امکانات لازم و کامل می‌توان از شدت ضعف‌ها کاست و نقاط قوت را تثبیت و از فرصت‌ها بیشترین بهره را در راستای توسعه پایدار قشم پدیدار ساخت.

اربابی سبزواری (۱۳۹۳، ۷۳) توانمندی‌ها و قابلیت‌های ژئوتوریسم سراب دربند در شهرستان صحنه را با استفاده از روش فاسیلاس و GAM مورد بررسی قرار داد. نتایج نشان داد که سراب دربند در شرایط فعلی کیفیت مطلوبی برای توسعه ژئوتوریسم و توسعه پایدار دارد و با توجه به هماهنگی و برابری ارزش‌های علمی، حفاظتی و گردشگری، در شرایط پایداری قرار دارد، هر چند که هنوز آن را نمی‌توان یک منطقه ژئوتوریستی در سطح بالا به شمار آورد. اروجی (۱۳۹۱)، در پایان‌نامه خود به بررسی توانمندی‌های ژئوتوریسم شهرستان طبس پرداخته است. در این پژوهش از

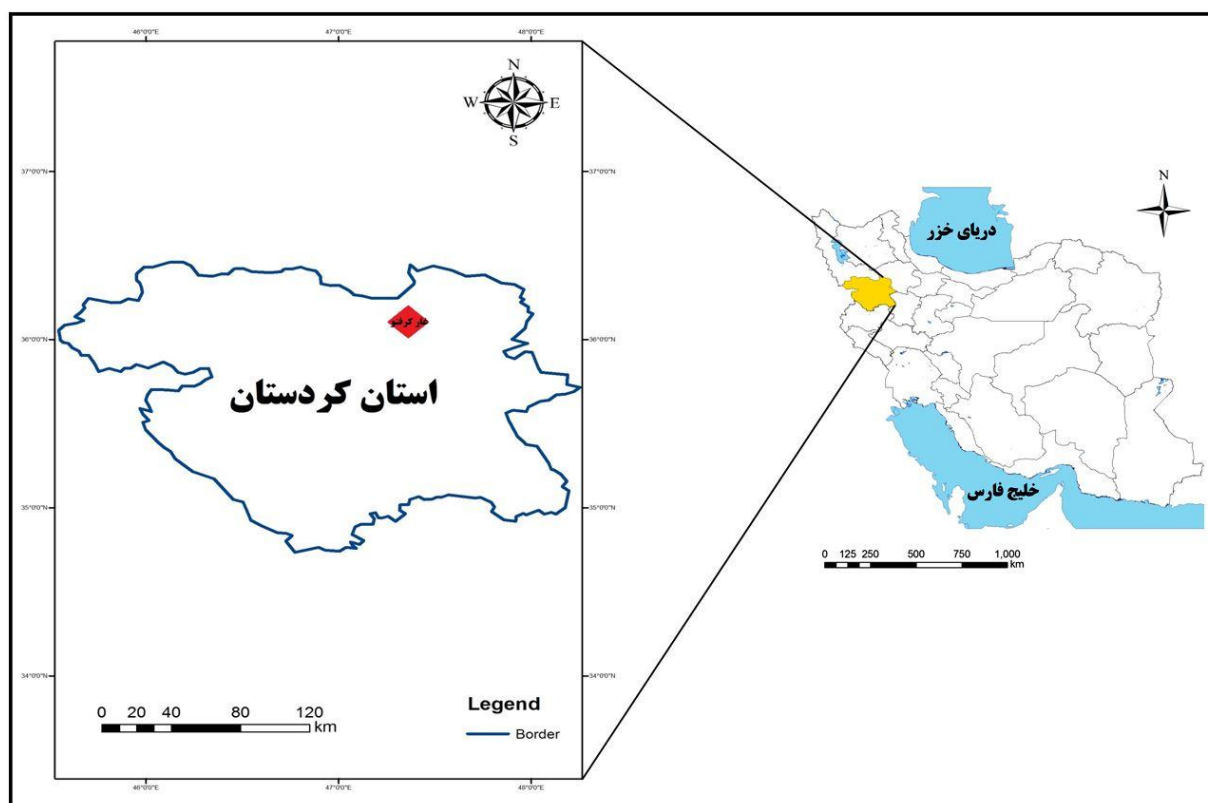
چندین روش ارزیابی از جمله روش فاسیلاس استفاده شد و نتایج مطالعه حاکی از ارزش علمی بالای ژئومورفوسایت‌ها، عدم شناخت مردم از سرمایه‌های ژئوتوریستی، حفاظت مطلوب البته به دلیل نبود گردشگران، کمبود گردشگران و عدم آگاهی مردم از گردشگری و وجود برخی از ژئومورفوسایت‌های ناشناخته در منطقه طبس بود.

مواد و روش‌ها

تحقیق حاضر از حیث هدف، کاربردی و به لحاظ روش، توصیفی-تحلیلی است. برای جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های مورد نیاز از بررسی‌های اسنادی و کتابخانه‌ای استفاده گردید و با توجه به اطلاعات بدست آمده به بررسی نقاط ضعف، قوت، فرصت‌ها و تهدیدهای مربوط به مقوله زمین گردشگری غار کرفتو واقع در استان کردستان پرداخته شده است. سپس برای تحلیل داده‌ها و تدوین استراتژی‌های بهینه، مدل SWOT و مدل فاسیلاس به کار برده شده است. برای این منظور نقاط قوت و ضعف (عوامل داخلی) و فرصت‌ها و تهدیدهای (عوامل خارجی) غار کرفتو مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است، سپس استراتژی‌های متناسب با موقعیت کنونی تحقیق، بررسی و راهبردهای بهینه برای تقویت قوت‌ها و فرصت‌ها و کاهش ضعف‌ها و تهدیدها مورد مطالعه قرار گرفت. سپس در مرحله بعد، مدل زمین گردشگر فاسیلاس برای بررسی تخصصی پتانسیل زمین گردشگری سایت مورد استفاده قرار گرفت. در این روش در قالب چندین ارزش، محیط غار مورد بررسی قرار می‌گیرد و لازم است جهت افزایش بازدیدکننده و توسعه صنعت گردشگری منطقه، بر ارزشی که بالاترین امتیاز را کسب کرده است، بیش‌ترین توجه متمرکز گردد.

منطقه مورد مطالعه

غار مورد مطالعه در شرق شهرستان سقر و در شمالی‌ترین قسمت استان کردستان واقع شده است. غار کرفتو با مختصات ۴۶ درجه و ۵۲ دقیقه و ۲۳ ثانیه طول شرقی و ۳۶ درجه و ۵۲ دقیقه و ۲۳ درجه عرض شمالی در یکی از خوش آب و هواترین منطقه در استان واقع شده است (شکل ۱). این غار در بین مکان‌های تاریخی زیویه و تخت سلیمان قرار گرفته است. اصلی‌ترین راه دسترسی به آن از طریق جاده سقز - سنندج است که پس از طی مسافت ۳۲ کیلومتر از شهرستان سقز در دوراهی تکاب به سمت شرق باید حدود ۳۰ کیلومتر دیگر را طی نمود و از یک مرکز بخش بنام گور باباعلی عبور کرد و در فاصله سه کیلومتری روستای یوزباش کندی می‌توان غار را مشاهده نمود. در سینه کش یک رشته کوه آهکی که در شمال دره‌ای عمیق قرار گرفته است، آثار متعددی از پناه‌گاه‌ها، دخمه‌ها و حفره‌ها دیده می‌شود که در کنار غار اصلی قرار دارد. موقعیت غار به گونه‌ای است که به طور کلی بادگیر نیست و در زمستان‌ها برف دامنه جنوبی را نمی‌پوشاند. در حالی که جنوب شرقی آن کاملاً بادگیر است و توسط برف پوشیده می‌شود. در زمستان‌ها و هنگام سرما، درون غار گرم و در تابستان به لحاظ کوران باد، خنک است. دو چشمه آب در زیر صخره‌های آن وجود دارد که سالیان دراز مردم از آن بهره‌مند بوده‌اند (ترخانی و همکاران، ۱۳۸۹، ۲۶).

شکل (۱): موقعیت جغرافیایی غار کرفتو

معرفی مدل SWOT

مدل SWOT یک ابزار برنامه‌ریزی است که هدف آن شناسایی نقاط قوت و ضعف سازمان است و فرصت‌ها و تهدیدهای موجود در برای آن را بررسی می‌کند. این مدل در سال ۱۹۸۰ میلادی به صورت عمومی در زمینه‌هایی مانند توسعه منطقه‌ای و برنامه‌ریزی شهری به کار گرفته شد. تجزیه و تحلیل SWOT به ما کمک می‌کند تا وضعیت کنونی را شناسایی و فشارهای قبل از انجام یک انتخاب را در نظر بگیریم (Liu et al., 2011, 2383). هدف نهایی فرآیند برنامه‌ریزی استراتژیک توسط مدل SWOT، توسعه و اتخاذ یک استراتژی مناسب با در نظر گرفتن عوامل داخلی و خارجی است (کاجانوس و همکاران، ۲۰۰۴). مدل SWOT به طور کلی به منزله روشی برای تجزیه و تحلیل محیط‌های داخلی و خارجی سازمان به منظور دستیابی به یک رویکرد سیستماتیک و پشتیبانی تصمیم‌گیری استفاده می‌شود (اسماعیل‌زاده و همکاران، ۱۳۹۳، ۲۴).

در این روش برای ساختن ماتریس تهدیدات، فرصت‌ها، ضعف‌ها و قوت‌ها باید چهار مرحله را طی کرد: تهیه فهرستی از نقاط قوت داخلی منطقه، تهیه فهرستی از نقاط ضعف داخلی منطقه، تهیه فهرستی از فرصت‌هایی که در محیط خارجی منطقه وجود دارد و تهیه فهرستی از تهدیدهای موجود در محیط خارجی منطقه. در این مطالعه در نهایت جهت بر طرف کردن یا کاهش نقاط ضعف و تهدیدها و بهبود نقاط قوت و فرصت‌های موجود در ارتباط با گسترش گردشگر در منطقه، راهبردها و استراتژی‌های توسعه گردشگری غار کرفتو با تلفیق عوامل داخلی و خارجی منطقه به این صورت تعیین شدند:

۱. تلفیق نقاط قوت و فرصت^۱ ۲. تلفیق نقاط قوت و تهدید^۲ ۳. تلفیق نقاط ضعف و فرصت^۳ ۴. تلفیق نقاط ضعف و تهدید^۴

در شکل ۲ به نحوه تعیین استراتژی‌ها در ماتریس SWOT اشاره شده است:

	نقاط ضعف	نقاط قوت	ماتریس
فرصت‌ها	استراتژی WO	استراتژی SO	
تهدیدها	استراتژی WT	استراتژی ST	

شکل (۲): نحوه تعیین استراتژی‌ها در مدل SWOT

یافته‌ها

در این مقاله به بررسی عوامل تأثیرگذار بر توسعه گردشگری در غار کرفتو و نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدهای آن پرداخته شده است. برای بررسی چگونگی اثرگذاری عوامل بر کارکردهای گردشگری و تحلیل آن‌ها، مراحل ذیل انجام می‌شود:

با توجه به روش مورد استفاده به منظور ارائه راهبردهای توسعه گردشگری، ابتدا نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدهای موجود در منطقه با استفاده از نظر کارشناسان شناسایی شده و در دو بخش عوامل داخلی و خارجی مورد بررسی قرار گرفت. در ستون اول، پس از بررسی عوامل، باید مهم‌ترین نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید را فهرست نمود. در ستون دوم، به هریک از این عوامل داخلی و خارجی بر اساس اثر احتمالی آن‌ها بر موقعیت استراتژیک فعلی سیستم از صفر (بی اهمیت) تا یک (بسیار مهم) وزن یا ضریب داده می‌شود که مجموع وزن عوامل باید برابر یک گردد. در ستون سوم، تعیین وضع موجود هر عامل با امتیازی بین یک تا پنج که بیانگر وضعیت هر عامل است، صورت می‌گیرد (جدول ۲).

جدول (۲): امتیازبندی نظرات کارشناسی براساس طیف لیکرت

رتبه	۱	۲	۳	۴	۵
وضعیت	ضعیف	کمی ضعیف	متوسط	خوب	خیلی خوب

منبع: یافته‌های پژوهش

در ستون چهارم، برای بدست آوردن امتیاز نهایی، وزن را در رتبه هر عامل ضرب می‌کنیم. در پایان، مجموع امتیاز وزنی کلیه عوامل محاسبه شده تا امتیاز منطقه مشخص گردد.

ماتریس ارزیابی عوامل داخلی^۵

هدف این مرحله سنجش محیط داخلی منطقه مورد پژوهش برای شناسایی نقاط قوت و ضعف منطقه است، یعنی جنبه‌هایی که در راه دستیابی به اهداف برنامه‌ریزی و اجرای تکلیف‌های آن زمینه‌های مساعد یا بازدارنده دارد مد

¹ - Strength - Opportunity

² - Strength - Threat

³ - Weakness - Opportunity

⁴ - Weakness - Threat

⁵ - Internal Factors Evaluation Matrix

نظر است. در ماتریس ارزیابی عوامل داخلی اگر نمره نهایی از ۲/۵ (میانگین ۱ و ۴) بیش‌تر باشد، نقاط قوت از ضعف بیش‌تر است و اگر جمع نمره‌های نهایی از ۲/۵ کم‌تر باشد، نقاط ضعف کم‌تر از نقاط قوت است (سرایبی و شمشیری، ۱۳۹۲، ۷۶)

در این مرحله مهم‌ترین نقاط قوت و ضعف غار مورد مطالعه مشخص و وزن‌دهی گردیده است.

جدول (۳): ماتریس تجزیه و تحلیل عوامل داخلی (قوت و ضعف) در سایت غار کرفتو

کد	قوت S	وزن	رتبه	امتیاز وزنی
S1	توزیع مناسب گردشگران در در فصول مختلف سال	۰/۰۴۵	۳	۰/۱۳۵
S2	فراهم کردن فرصت شغلی مناسب برای ساکنین روستاهای اطراف غار	۰/۰۶۳	۴	۰/۲۵۲
S3	کنترل آب‌های چشمه بیرونی غار و تصفیه آن به منظور تأمین آب آشامیدنی	۰/۰۱۹	۲	۰/۰۳۸
S4	ارزشمندی محیط غار از جنبه‌های علمی علوم زمین و تاریخ	۰/۰۳۳	۳	۰/۰۹۹
S5	دسترسی آسان به غار و نزدیکی آن به شهر	۰/۰۳۳	۳	۰/۰۹۹
S6	نورپردازی و تأمین روشنایی مناسب برای بازدیدکنندگان	۰/۰۶۳	۴	۰/۲۵۲
S7	ارتفاعات مستعد کوه‌پیمایی و ورزش‌های زمستانی	۰/۰۹۸	۵	۰/۴۹
S8	وجود سکوهایی برای استراحت در داخل غار	۰/۰۱۴	۱	۰/۰۱۴
S9	روحیه مهمان‌نوازی مردم سقز جهت جذب گردشگران	۰/۰۳۴	۳	۰/۱۰۲
S10	شرایط مناسب دهستان کرفتو برای برگزاری نمایشگاه‌های مردم نهاد	۰/۰۴۰	۳	۰/۱۲
S11	شناخته شدن غار به عنوان آثار ملی	۰/۰۶۱	۴	۰/۲۴۴

منبع: یافته‌های پژوهش

کد	ضعف W	وزن	رتبه	امتیاز وزنی
W1	عدم استقبال سرمایه‌گذاران جهت توسعه در منطقه	۰/۰۳۶	۳	۰/۱۰۸
W2	ضعف ارائه خدمات گردشگری از جمله سرویس ایاب و ذهاب	۰/۰۳۴	۳	۰/۱۰۲
W3	عدم توجه کافی مسئولین به اقتصاد گردشگری در منطقه	۰/۰۵۸	۴	۰/۲۴۴
W4	عدم هدایت و راهنمایی مناسب گردشگران در این منطقه	۰/۰۳۷	۳	۰/۱۱۱
W5	موازی کاری و تداخل کاری در بین واحدهای مختلف جهت تصدی امور مربوط به غار	۰/۰۲۴	۲	۰/۰۴۸
W6	عدم توجه بازدیدکنندگان به استفاده علمی از غارها	۰/۰۶۱	۴	۰/۲۴۴
W7	نامناسب بودن زیرساخت‌های محیطی و کالبدی	۰/۰۶۳	۴	۰/۲۵۲
W8	نامناسب بودن امکانات تبلیغ جاذبه	۰/۰۳۴	۳	۰/۱۰۲
W9	ناتوانی ساکنین روستاهای مجاور در ساماندهی درخور تقاضاهای فزاینده گردشگری تولیدکننده ارزش افزوده در منطقه	۰/۰۳۴	۳	۰/۱۰۲
W10	ضعف انگیزه جمعیت ساکن در مشارکت اقتصادی - اجتماعی در روستاها	۰/۰۶۳	۴	۰/۲۵۲
W11	عدم مشارکت کافی ساکنین برای بهبود وضعیت موجود	۰/۰۲۰	۲	۰/۰۴۰
W12	ناکافی و نامناسب بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی و رفاهی	۰/۰۳۴	۳	۰/۱۰۲
	جمع	۱	-	۳/۵۴

منبع: یافته‌های پژوهش

ماتریس ارزیابی عوامل خارجی^۱

هدف این مرحله بررسی آثار عوامل بیرونی بر گردشگری طبیعی منطقه شامل فرصت‌ها و تهدیدهای موجود در محیط خارجی است. براساس مطالعات انجام شده و بررسی وضعیت پیرامون ناحیه مورد مطالعه، مجموعه فرصت‌ها و تهدیدهای موجود و مؤثر بر این شهر مورد بررسی و توجه قرار گرفته است.

^۱ - External Factors Evaluation Matrix

جدول (۴): ماتریس تجزیه و تحلیل عوامل خارجی (فرصت و تهدید) در سایت غار کرفتو

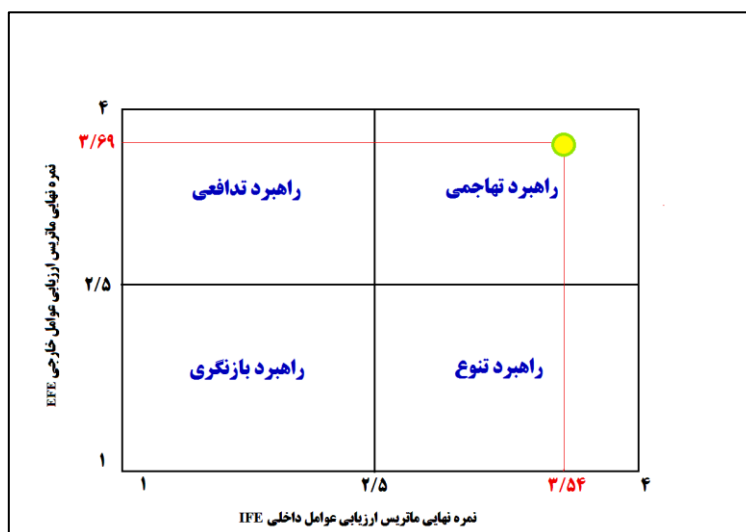
کد	فرصت‌ها O	وزن	رتبه	امتیاز وزنی
O1	ترویج فرهنگ و هنر بومی	۰/۰۳۵	۳	۰/۱۰۵
O2	بهسازی و بازسازی جاده‌های منتهی به منطقه	۰/۰۶۳	۴	۰/۲۵۲
O3	ارتقای سطح رفاه و کیفیت زندگی مردم	۰/۰۳۵	۳	۰/۱۰۵
O4	ایجاد امکانات اقامتی و افزایش پذیرش گردشگر	۰/۰۶۳	۴	۰/۲۵۲
O5	ساختار زمین‌شناسی نمونه در سطح منطقه	۰/۱۰۴	۵	۰/۵۲۰
O6	ایجاد تنوع در مشاغل مردم منطقه	۰/۰۳۵	۳	۰/۱۰۵
O7	گرایش به بازتر شدن فضای فرهنگی، سیاسی منطقه و آماده شدن برای جلب گردشگر خارجی	۰/۰۲۰	۲	۰/۰۴۰
O8	ایجاد امکان انتقال ارزش‌های فرهنگی مثبت به سایر مردمان	۰/۰۳۶	۳	۰/۱۰۸
O9	افزایش انگیزه بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری برای توسعه صنعت گردشگری	۰/۰۶۳	۴	۰/۲۵۲
O10	قرارگیری در شبکه جاذبه‌های گردشگری استان کردستان	۰/۱۰۴	۵	۰/۵۲۰
O11	عزم دولتی جهت محافظت از گنجینه‌های محیط‌زیستی و تاریخی	۰/۰۳۴	۳	۰/۱۰۲

منبع: یافته‌های پژوهش

کد	تهدیدها T	وزن	رتبه	امتیاز وزنی
T1	عدم آشنایی گردشگر با فرهنگ و آیین اعتقادی مردم منطقه	۰/۰۳۵	۳	۰/۱۰۵
T2	کم رنگ و مبهم بودن جایگاه صنعت گردشگری در سطح استان در برنامه‌های توسعه اقتصادی-اجتماعی کشور	۰/۰۶۳	۴	۰/۲۵۲
T3	انجام فعالیت‌های ژئوتوریسمی بدون ارزیابی‌های محیط‌زیستی	۰/۰۶۳	۴	۰/۲۵۲
T4	از بین رفتن فرهنگ بومی و آداب و رسوم محلی	۰/۰۲۰	۲	۰/۰۴۰
T5	کمبود فضاهای خدماتی در محدوده‌های گردشگری	۰/۰۳۵	۳	۰/۱۰۵
T6	برخورد نامناسب و ارائه راهنمایی‌های غیر صحیح به گردشگران در اثر کمبود نیروی متخصص	۰/۰۳۵	۳	۰/۱۰۵
T7	سالم نبودن تجهیزات حفاظتی در سطح غار مانند نرده‌ها	۰/۰۶۳	۴	۰/۲۵۲
T8	عدم آگاهی کافی از اهمیت گردشگری در منطقه	۰/۰۲۰	۲	۰/۰۴۰
T9	تهدیدهای محیط‌زیستی و ایجاد خسارت به آثار تاریخی، فرهنگی و طبیعی	۰/۰۳۵	۳	۰/۱۰۵
T10	عدم تخصیص بودجه لازم جهت نگهداری فضاهای داخل و خارج از غار	۰/۰۲۰	۲	۰/۰۴۰
T11	ازدیاد تخلفات اجتماعی با ورود گردشگران در این منطقه نسبت به گذشته	۰/۰۲۰	۲	۰/۰۴۰
	جمع	۱	-	۳/۶۹

منبع: یافته‌های پژوهش

در این مرحله امتیاز وزنی کل ماتریس عوامل داخلی (جدول ۳) و امتیاز وزنی کل ماتریس عوامل خارجی (جدول ۴) را استخراج کرده و در جدول ماتریس داخلی خارجی ترسیم می‌کنیم. بنا بر جدول ارزیابی ماتریس عوامل داخلی (IFE)، نمره وزن کل بدست آمده برابر با ۳/۵۴ و نمره وزن کل ماتریس خارجی (EFE) برابر با ۳/۶۹ است، سپس آن‌ها را در محور X و Y رسم می‌کنیم تا موقعیت پدیده را با توجه به تمامی عوامل به ما در شکل ۳ نشان دهد.

شکل (۳): استراتژی بهینه توسعه گردشگری سایت کرفتو منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به نتایج بدست آمده از شکل ۳، وضعیت زمین گردشگری در منطقه مورد مطالعه در موقعیت تهاجمی - رقابتی قرار دارد و باید از توانمندی‌ها و پتانسیل‌های موجود محدوده غار کرفتو و فرصت‌های موجود در امر زمین گردشگری به نحو احسن استفاده کرد تا بتوانیم در امر مدیریت گردشگری این منطقه به رشد و شکوفایی دست یافت.

ارائه راهبردها و راهکارهای توسعه زمین گردشگری منطقه

ماتریس SWOT امکان تدوین چهار انتخاب یا راهبرد را فراهم می‌آورد. البته در جریان عمل برخی از راهبردها با یکدیگر ممکن است هم‌پوشانی داشته و یا به طور هم زمان و هماهنگ با یکدیگر به اجرا در آیند.

استراتژی‌های رقابتی - تهاجمی یا SO (حداکثر بهره‌برداری از فرصت‌ها با استفاده از نقاط قوت):

ارتفاعات مستعد کوه‌پیمایی و ورزش‌های زمستانی با کسب بیش‌ترین امتیاز موزون (۰/۴۹)، فراهم کردن فرصت شغلی مناسب برای ساکنین و نورپردازی و تأمین روشنایی مناسب برای بازدیدکنندگان با کسب امتیاز (۰/۲۵۲) به عنوان برترین نقاط قوت و ساختار زمین‌شناسی نمونه در سطح منطقه به همراه قرارگیری در شبکه جاذبه‌های گردشگری استان کردستان با امتیاز موزون ۰/۵۲۰ بهترین فرصت‌ها می‌باشند که به عنوان مزیت‌های رقابتی غار کرفتو در راستای توسعه گردشگری منطقه، بستر مناسبی را برای توسعه زمین گردشگری منطقه فراهم نموده است. براساس نتایج حاصل از تحلیل مدل SWOT و امتیاز موزون عوامل حاصل از جداول ۳ و ۴، استراتژی رقابتی (SO) به شرح جدول ۵ ارائه می‌گردد.

جدول (۵): استراتژی‌های رقابتی در سایت کرفتو

راهبردهای رقابتی تهاجمی یا SO	قوت‌ها، فرصت‌ها
توسعه امکانات ورزشی و جاذبه‌های گردشگری فرهنگی تاریخی مطابق با منطقه	O10, S7
تبلیغ ثبت غار به عنوان آثار ملی و افزایش انگیزه بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری برای توسعه	O9, S11
دسترسی مناسب غار به جاده‌های مواصلاتی و بهسازی آن‌ها	O2, S5
توزیع متوازن گردشگران در عرض سال و ایجاد تنوع در مشاغل مردم منطقه با فروش محصولات محلی	O6, S2, S1

منبع: یافته‌های پژوهش

استراتژی‌های تنوع یا ST (کاهش آثار احتمالی تهدیدات با استفاده از نقاط قوت موجود)

در راهبرد تنوع، سعی بر آن است تا با توجه و به کار بردن نقاط قوت درونی پدیده، اثرات ناشی از تهدیدات موجود در محیط خارج را کاهش داد. از جمله نقاط قوت غار شرایط مناسب دهستان کرفتو برای برگزاری نمایشگاه‌های مردم نهاد (۰/۱۲)، ارزشمندی محیط غار از جنبه‌های علمی علوم زمین و تاریخ (۰/۰۹۹) می‌باشد اما این درحالی است که تهدیداتی از قبیل کم رنگ و مبهم بودن جایگاه صنعت گردشگری در سطح استان در برنامه‌های توسعه اقتصادی- اجتماعی کشور (۰/۲۵۲)، انجام فعالیت‌های ژئوتوریسمی بدون ارزیابی‌های محیط‌زیستی (۰/۲۵۲) و تهدیدهای محیط‌زیستی و ایجاد خسارت به آثار تاریخی، فرهنگی و طبیعی (۰/۱۰۵) موجب شده است تا تمام پتانسیل‌های منطقه به کار گرفته نشود. بدین ترتیب استراتژی‌های تنوع بخشی (ST) در محدوده مورد مطالعه، شامل موارد مذکور در جدول ۶ می‌گردد.

جدول (۶). استراتژی‌های تنوع در سایت کرفتو

راهبردهای تنوع یا ST	قوت‌ها، تهدیدها
آموزش به مردم منطقه و گردشگران برای حفاظت از محیط طبیعی و آثار تاریخی	T9, S4
معرفی توان‌های زمین گردشگری منطقه و اهمیت آن به مسئولان و سرمایه‌گذاران	T8, T2, S11, S4
ایجاد تنوع در ارائه خدمات گردشگری	T7, S7
اشتغال مستقیم و غیرمستقیم با گردشگری برای روستائیان	T4, S2

منبع: یافته‌های پژوهش

راهبرد بازنگری یا WO (غلبه بر ضعف‌ها به منظور استفاده از فرصت‌ها)

این موارد، راهبردهایی هستند که با توجه به فرصت‌های محیطی و نقاط ضعف داخلی تدوین می‌شوند. هدف اصلی از این دسته از راهبردها، بهره‌برداری از فرصت‌های محیطی برای جبران ضعف‌های داخلی می‌باشد. در این زمینه ضعف‌هایی مانند عدم مشارکت ساکنین (۰/۰۴۰)، موازی و تداخل کاری در بین واحد در بین واحدهای مختلف جهت تصدی امور مربوط به غار (۰/۰۴۸)، وجود دارد که با در نظر گرفتن فرصت‌هایی مثل ترویج فرهنگ و هنر بومی (۰/۱۰۵) و عزم دولتی جهت محافظت از گنجینه‌های محیط‌زیستی و تاریخی (۰/۱۰۲) می‌توان از شدت اثر آن‌ها کم نمود.

جدول (۷): استراتژی‌های بازنگری در سایت کرفتو

راهبردهای بازنگری یا WO	ضعف‌ها، فرصت‌ها
هماهنگی منسجم و درون سازمانی جهت پیشبرد اهداف گردشگری	W5, O11, O9
ایجاد علاقه بین ساکنین جهت ترویج فرهنگ و هنر خود به گردشگران	W11, W10, O8, O1
آشنا کردن مسئولین با محاسن رونق صنعت گردشگری در یک منطقه	W3, O9, O7

منبع: یافته‌های پژوهش

راهبرد تدافعی یا WT (پرهیز از تهدیدات با توجه به نقاط ضعف موجود)

در مجموع راهبردهای WT، راهبردهایی هستند که در آن، بدترین شرایط وجود دارد که سیستم هم دارای نقاط ضعف است و هم از فرصت‌های خارجی نیز بی‌بهره می‌باشد. لذا باید برای کاهش آسیب‌پذیری بیش‌تر، استراتژی تدافعی را دنبال نمود. از عمده ضعف‌های این منطقه می‌توان به ضعف انگیزه جمعیت ساکن در مشارکت اقتصادی- اجتماعی در روستاها (۰/۲۵۲)، عدم توجه کافی مسئولین به اقتصاد گردشگری در منطقه (۰/۲۴۴) و عدم توجه بازدیدکنندگان به استفاده علمی از غارها (۰/۲۳۲) اشاره نمود. از طرفی کمبود فضاهای خدماتی در محدوده‌های

گردشگری (۰/۱۰۵) و برخورد نامناسب و ارائه راهنمایی‌های غیر صحیح به گردشگران در اثر کمبود نیروی متخصص (۰/۱۰۵) نیز از عوامل مهم تهدیدکننده جهت توسعه مقوله زمین گردشگری در این منطقه می‌باشد. اهمیت مسئله افزایش سطح آگاهی عمومی جامعه میزبان در زمینه گردشگری و آموزش مردم در زمینه برخورد با گردشگران در جهت بهبود تعاملات جامعه میزبان و میهمان و افزایش سطح رضایت گردشگران و در نتیجه جذب گردشگران بیش‌تر، همواره از نکات مورد تأکید در مباحث گردشگری می‌باشد. با توجه به نکات فوق، جدول ۸ ارائه می‌شود:

جدول (۸): استراتژی‌های تدافعی در سایت کرفتو

راهبردهای تدافعی یا WT	ضعف‌ها، تهدیدها
زمینه سازی و تشویق مردم به در توسعه بازارهای گردشگری	T6 .W9
تخصیص بودجه دولتی برای تجهیز منطقه به زیرساخت‌های با کیفیت و امکانات اقامتی و رفاهی	T5 .W7 .W12
توجه ویژه به آموزش نحوه برخورد با گردشگران به طرق مختلف	T6 .W4 .W2

منبع: یافته‌های پژوهش

معرفی مدل FASSOULAS

روش فاسیلاس، دومین روش ارزیابی مورد استفاده در این پژوهش می‌باشد. این روش توسط فاسیلاس و همکاران در سال ۲۰۱۱ طراحی و برای چندین ژئوپارک در کشور یونان استفاده شد. معیارها و ارزش‌های تعریف شده در این مدل شامل ارزش‌های علمی، اکولوژیکی و حفاظتی، فرهنگی، زیباشناختی، اقتصادی و پتانسیل استفاده می‌باشد. این روش بیش‌تر بر رویکرد حفاظتی از پدیده تأکید دارد (اربابی سبزواری، ۱۳۹۳، ۷۱).

جدول (۹): ارزش‌های مطرح در روش ارزیابی فاسیلاس

ارزش‌های علمی	۰	۰/۲۵	۰/۵	۰/۷۵	۱
شاخص					
تاریخ زمین‌شناسی	گوبای تاریخ فقط یک نوع	گوبای تاریخ بیش از دو نوع	گوبای تاریخ انواع زیاد	اشکوب محلی	گوبای کسل اشکوب زمین‌شناسی منطقه
نمایانگر بودن	نیست	کم	متوسط	بالا	بسیار بالا
تنوع ژئومورفولوژیکی	بیش‌تر از ۵ درصد	۲۵ درصد	۵۰ درصد	۷۵ درصد	بیش‌تر از ۷۵ درصد
کم‌یابی	بیش‌تر از ۷ نمونه	بیش‌تر از ۵ و کم‌تر از ۷ نمونه	بیش‌تر از ۳ و کم‌تر از ۵	بین ۱ تا ۳ نمونه	متنصر به فرد
دست‌نخورده‌گی و یکپارچگی	نزدیک به تخریب کامل	شدیداً تخریب شده	تخریب متوسط	تخریب کم و جزئی	دست‌نخورده و سالم
ارزش اکولوژیکی					
تأثیر اکولوژیکی	نیست	کم	متوسط	بالا	بسیار بالا
وضعیت محافظت	حفاظتی وجود ندارد	محدودیت ایجاد شده	در نقاط خاصی وجود دارد	در بیش‌تر بخش‌ها	کاملاً
ارزش فرهنگی					
آداب و رسوم و رفتار	نیست	کم	متوسط	بالا	بسیار بالا
تاریخی	نیست	کم	متوسط	بالا	بسیار بالا
مذهبی	نیست	کم	متوسط	بالا	بسیار بالا
فرهنگ و هنر	نیست	کم	متوسط	بالا	بسیار بالا
ارزش زیبایی					
تعداد نقاط دیدنی	نیست	۱ نقطه دید	۲ نقطه دید	۳ نقطه دید	بیش‌تر از ۴ نقطه دید
اختلاف چشم انداز	نیست	کم	متوسط	بالا	بسیار بالا
ارزش اقتصادی					
تعداد گردشگران	کم‌تر از ۵۰۰۰ نفر	بیش از ۵۰۰۰ نفر	بیش از ۲۰۰۰۰ نفر	بیش از ۵۰۰۰۰ نفر	بیش از ۷۵۰۰۰ نفر
سطح جذابیت	نیست	محلی	منطقه‌ای	ناحیه‌ای	بین‌المللی
محافظت اداری	نیست	محلی	منطقه‌ای	ایالتی	بین‌المللی
ارزش پتانسیل استفاده					
شدت استفاده	بسیار شدید	شدید	متوسط	ضعیف	نیست
آسیب‌ها	بسیار بالا	بالا	متوسط	کم	نیست
درجه مقاومت	نیست	کم	متوسط	بالا	بسیار بالا
دسترسی	نزدیک به مسیر پیاده‌رو	نزدیک به جاده	نزدیک به راه آسفالتی محلی	نزدیک به جاده منطقه‌ای	نزدیک به بزرگراه و شهر
تغییرات قابل قبول	نیست	کم	متوسط	بالا	بسیار بالا

در رابطه با ارزش‌های علمی، همانطور که در قبل به آن اشاره شد، این غار از لحاظ مباحث زمین‌شناسی و ژئومورفولوژیکی بسیار غنی است. در واقع روی واحدهای رسوبی پرمین و واحدهای گسترده آتشفشانی - رسوبی کرتاسه، در محدوده غار کرفتو، انباشته‌های پلیوسن - پلیستوسن بر جای مانده است که در اثر فرسایش، دره‌های ژرفی در آن‌ها پدیدار شده و سنگ‌های کهن‌تر زیر آن‌ها، از جمله سنگ آهک‌های میوسن (سازند قم)، نمایان شده است. در بین برجستگی‌ها و ارتفاعات منطقه، مورفولوژی ملایمی دیده می‌شود که به طور عمده توسط رسوبات کواترنری پوشیده شده و به نظر می‌رسد که رخدادهای تکتونیکی تأثیر چندانی بر این مورفولوژی نداشته و در عوض به شدت تحت تأثیر ساخت‌های ناحیه‌ای و سرشت سنگ‌شناسی رخنمون‌ها است (ترخانی و همکاران، ۱۳۸۹، ۲۲).

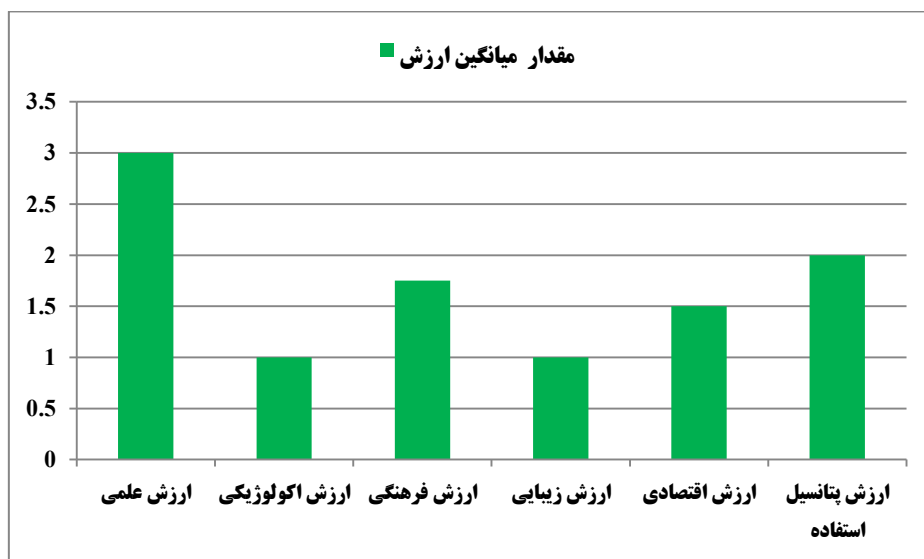
واحدهای چینه‌شناسی منطقه اطراف غار، محدوده سنی گسترده‌ای داشته و واحدهای پرمین تا کواترنر در آن گسترده شده‌اند (ترخانی و همکاران، ۱۳۸۹، ۲۳). دست‌نخوردگی و یکپارچگی آن نیز دارای تخریب متوسط می‌باشد. ارزش اکولوژیکی آن در حد متوسط بوده و محدودیت‌های اندکی بطور خاص (مقوله حفاظت) در رابطه با آن صورت گرفته است. در دوره‌های مختلف تاریخی و پیش از آن، انسان در این مکان سکونت داشته و به همین دلیل درون آن را با توجه به نیازهای خود تغییر داده و بنابراین غار کرفتو امروزه به عنوان یک اثر طبیعی - دست‌ساز مدنظر قرار می‌گیرد. در برخی قسمت‌های درونی غار آب وجود دارد و برای دیدن بعضی از قسمت‌های مختلف آن باید از قایق‌های کوچک استفاده کرد. نقاط دیدنی منطقه و خود غار بسیار است و با توجه به کوهستانی بودن منطقه، اختلاف چشم‌انداز خاصی در آن مشاهده نمی‌شود. جذابیت این غار بطور ناحیه‌ای است و این پدیده به عنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت رسیده است. بطور کلی غارها بسیار در برابر تخریب حساس هستند و نیاز به حفاظت ویژه‌ای دارند و لازم است متناسب با افزایش تعداد گردشگر، امکانات حفاظتی آن نیز افزایش پیدا کند. امتیازات هر بخش جهت تصمیم‌گیری به صورت جدول ۱۰ ارائه می‌شود.

جدول (۱۰): ارزش‌های مطرح در روش ارزیابی فاسیلاس برای غار کرفتو

ارزش‌های علمی				ارزش اکولوژیکی			
معیار / ارزش	وضعیت	میزان ارزش	معیار / ارزش	وضعیت	میزان ارزش		
تاریخ زمین‌شناسی	اشکوب محلی	۰/۷۵	تأثیر اکولوژیکی	متوسط	۰/۵		
نمایانگر بودن	متوسط	۰/۵	وضعیت محافظت	در نقاط خاص	۰/۵		
تنوع ژئومورفولوژیکی	۷۵ درصد	۰/۷۵	-	-	-		
کم‌پایی	بیش‌تر از ۳ و کم‌تر از ۵	۰/۵	-	-	-		
دست‌نخوردگی و یکپارچگی	تخریب متوسط	۰/۵	-	-	-		
ارزش فرهنگی				ارزش زیبایی			
معیار / ارزش	وضعیت	میزان ارزش	معیار / ارزش	وضعیت	میزان ارزش		
آداب و رسوم و رفتار	متوسط	۰/۵	تعداد نقاط دیدنی	۳ نقطه	۰/۷۵		
تاریخی	متوسط	۰/۵	اختلاف چشم‌انداز	کم	۰/۲۵		
مذهبی	کم	۰/۲۵	-	-	-		
فرهنگ و هنر	متوسط	۰/۵	-	-	-		
ارزش اقتصادی				ارزش پتانسیل استفاده			
معیار / ارزش	وضعیت	میزان ارزش	معیار / ارزش	وضعیت	میزان ارزش		
تعداد گردشگران	بیش از ۵۰۰۰ نفر	۰/۲۵	شدت استفاده	متوسط	۰/۵		
سطح جذابیت	ناحیه‌ای	۰/۷۵	آسیب‌ها	بالا	۰/۲۵		
محافظت اداری	منطقه‌ای	۰/۵	درجه مقاومت	کم	۰/۲۵		
-	-	-	دسترسی	نزدیک به آسفاته محلی	۰/۵		
-	-	-	تغییرات قابل قبول	متوسط	۰/۵		

منبع: یافته‌های پژوهش

لازم به ذکر است که امتیازات بالا توسط نظرات کارشناسی در مورد سایت غار کرفتو ارائه شده است.

شکل (۴): مجموع امتیازات کسب شده هر ارزش در روش فاسیلاس

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به شکل فوق مشخص می‌شود که در بین ارزش‌های مورد بررسی در مدل فاسیلاس، ارزش‌های علمی این غار در مقایسه با سایر ارزش‌ها بسیار بالاتر است و لازم است توجه زیادی به موضوع مطالعات علمی در این زمینه انجام شود و گردشگران را از وضعیت زمین‌شناسی و ژئومورفولوژی این غار آگاه ساخت. بعد از عامل ارزش علمی، ارزش پتانسیل استفاده مقدار قابل توجهی را کسب نمود و این موضوع نشان می‌دهد که در مجموع از لحاظ مباحث زیر ساخت‌ها، این مجموعه شرایط مناسبی دارد ولی در صورتی که هدف جذب بیش‌تر گردشگر در این منطقه باشد لازم است تا عواملی همچون درجه مقاومت افزایش یافته و مقدار آسیب‌ها نیز کاهش یابد.

نتیجه‌گیری

یکی از جدیدترین شاخه‌های گردشگری، زمین‌گردشگری یا گردشگری جغرافیایی است. این نوع گردشگری که شاخه‌ای از گردشگری مناطق طبیعی و شکلی از گردشگری پایدار به شمار می‌رود، روی ژئوسایت‌ها و چشم‌اندازهای ژئومورفولوژیکی تأکید دارد. در پژوهش حاضر از مدل SWOT و روش ارزیابی فاسیلاس برای بررسی پتانسیل‌های گردشگری غار کرفتو واقع در استان کردستان انجام شده است. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد سایت غار کرفتو، نقاط قوتی مثل ارتفاعات مستعد کوهپیمایی و ورزش‌های زمستانی دارد که باید روی آن سرمایه‌گذاری شود اما نقاط ضعف اساسی مثل ضعف انگیزه ساکنین روستاها برای مشارکت و نامناسب بودن زیرساخت‌ها نیز در این منطقه دیده می‌شود که می‌توان با آموزش مردم و آگاه کردن مسئولین از منافع اقتصادی و سایر محسنات گردشگری، شاهد همکاری آن‌ها بود. در این ژئوسایت فرصت‌هایی از لحاظ مباحث علمی مانند مسائل زمین‌شناسی و تاریخی و همچنین موقعیت جغرافیایی مانند نزدیکی آن به شبکه جاذبه گردشگری استان (شهرستان سقز) وجود دارد که این عوامل با مدیریت صحیح و علمی می‌تواند نقش بسزایی در جذب گردشگر داشته باشد. براساس نظر کارشناسی، عواملی همچون کم‌رنگ بودن صنعت گردشگری در سطح استان، انجام فعالیت‌های ژئوتوریسمی بدون ارزیابی مناسب محیط اطراف غار و در نهایت سالم نبودن تجهیزات حفاظتی غار، از مهم‌ترین تهدیدات به شمار می‌روند. در

نهایت براساس بررسی جدول ارزیابی ماتریس عوامل داخلی (IFE)، نمره وزن کل بدست آمده این ماتریس برابر با ۳/۵۴ و نمره وزن کل ماتریس خارجی (EFE) برابر با ۳/۶۹ می‌باشد و با توجه به این اعداد مشخص شد راهبردی که لازم است برای این ژئوسایت اتخاذ شود، راهبرد تهاجمی/ رقابتی می‌باشد. این راهبرد بدین معنی است که لازم است برای توسعه و رونق صنعت توریسم منطقه، پیشنهاد می‌شود تا اقداماتی مثل توسعه امکانات ورزشی و جاذبه‌های گردشگری فرهنگی تاریخی مطابق با منطقه، تبلیغ ثبت غار به عنوان آثار ملی (جهت افزایش انگیزه گردشگران برای بازدید از غار) و افزایش انگیزه بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری برای توسعه، دسترسی مناسب غار به جاده‌های مواصلاتی و بهسازی آن‌ها و توزیع متوازن گردشگران در عرض سال و ایجاد تنوع در مشاغل مردم منطقه با فروش محصولات محلی عملیاتی شود. در روش فاسیلاس شش ارزش مورد بررسی قرار گرفت و امتیازات کسب شده برای هر ارزش نشان داد که ارزش علمی این غار نسبت به سایر ارزش‌ها، از درجه اهمیت بیش‌تری برخوردار است و باید برای مثال در راهبرد تبلیغ آثار ملی بودن غار و افزایش انگیزه بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری استفاده شود. با توجه به تاریخی بودن غار، ارزش فرهنگی غار نیز بسیار قابل توجه است. بر طبق نتایج این روش پیشنهاد می‌شود تا فعالیت‌هایی از جمله انتشار کتابچه‌هایی در مورد مباحث علمی غار، توجه به زیباسازی محیط اطراف غار و تلاش برای حفظ تنوع زیستی ناحیه اطراف غار صورت گیرد. در مجموع می‌توان چنین اظهار داشت که لازم است برای اتخاذ راهبردهای مطرح شده از مدل SWOT، بهتر است به‌طور مقتضی از ویژگی‌های تاریخی و فرهنگی غار استفاده نمود.

منابع

- ابراهیم‌زاده، عیسی، ضیایی، محمود و دلشاد، علی. ۱۳۹۱. اصول و فرآیند برنامه‌ریزی راهبردی در توسعه توریسم، انتشارات صحرا، مشهد.
- اربابی سبزواری، آزاده. ۱۳۹۳. ارزیابی توانمندی‌ها و قابلیت‌های ژئوتوریسم در توسعه پایدار (مطالعه موردی: سراب دربند در شهرستان صحنه). جغرافیای طبیعی. ۷(۲۶): ۶۵-۸۶.
- اروجی، حسن. ۱۳۹۱. مکان‌یابی ژئومورفوسایت‌های بهینه گردشگری با فرآیند تحلیل شبکه‌ای (ANP) و ارزیابی آن‌ها از طریق مدل‌های ژئومورفوتوریستی (مطالعه موردی: شهرستان طبس). پایان‌نامه کارشناسی ارشد در رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، دانشگاه تهران.
- اسماعیل‌زاده، حسن، خاوریان گرمسیر، امیر رضا، کانونی، رضا. ۱۳۹۳. راهبرد پژوهی در سایه عوامل کلان محیطی در گردشگری شهری با استفاده از مدل‌های کمی و کیفی (نمونه موردی: توسعه گردشگری شهر یزد)، گردشگری شهری، ۱(۱): ۳۳-۱۷.
- بیاتی خطیبی، مریم، زینلی، بهرام، رحیم‌پور، توحید، ذوالقدر، حمید. ۱۳۹۲. تقویم اقلیم گردشگری و آسایش گردشگر، همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط‌زیست پایدار. همدان.
- پاپلی یزدی، محمدحسین، سقایی، مهدی. ۱۳۸۹. گردشگری (ماهیت و مفاهیم). انتشارات سمت، تهران.
- ترخانی، محمدسالار، بهاروند، ندا و بدری‌فر، منصور. ۱۳۸۹. بررسی غار تاریخی کرفتو از دیدگاه ژئوتوریسم. زمین و منابع واحد لاهیجان، ۳(۱): ۱۹-۲۸.
- حاج علیلو، بهزاد و نکویی صدر، بهرام. ۱۳۹۰. ژئوتوریسم، انتشارات دانشگاه پیام نور، تهران.
- رخشانی نسب، حمیدرضا؛ ضرابی، اصغر. ۱۳۸۸. چالش‌ها و فرصت‌های توسعه اکوتوریسم ایران. مجله فضای جغرافیایی. ۲۸، ۴۱-۵۵.

- رستمی، هادی، باب الحوائجی، مهدی. ۱۳۹۳. راهبردهای مناسب برای توسعه ژئوتوریسم غار آبی علیصدر. فضای گردشگری، ۳(۱۲): ۵۷-۷۳.
- سرای، محمد حسین، شمشیری، مسلم. ۱۳۹۲. بررسی وضعیت گردشگری در شهر شیراز در راستای توسعه پایدار با استفاده از تکنینک SWOT. جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، ۴۹، ۸۸-۶۹.
- ضرابی، اصغر، علیزاده اصل، جبار و بهاری، عیسی. ۱۳۹۳. تحلیل بر زیرساخت‌های گردشگری در مقصد اکوتوریستی بند ارومیه با استفاده از روش SWOT، جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۱۸(۴۸): ۲۱۰-۱۷۷.
- فلاح تبار، نصراله. (۱۳۹۵). جایگاه اکوتوریسم در توسعه پایدار شهر قشم (با بهره‌ری از مدل SWOT). جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای). ۱(۱): ۲۹-۴۲.
- مهدوی، رسول، ذاکری گورزانی، علی، رضایی، محمدرضا، ۱۳۸۵، شناسایی ظرفیت‌ها و تهدیدهای محیطی تالاب‌های شهرستان میناب به منظور مدیریت و توسعه اکوتوریسم با استفاده از مدل‌های EP و SWOT، جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای). ۷(۱): ۱۶۰-۱۴۹.
- نوری، سید هدایت اله، مرادی هوسین، نصرت و خوش‌نظر، مامند. ۱۳۹۲. راهبردهای مناسب برای توسعه ژئوتوریسم غار آبی سهولان، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۵(۱۷): ۶۸-۵۳.
- Brahmantyo, B., and Bachtari, T. 2009. Bandung Basin Geo-tourism in Indonesia. HAGI-IAGI Joint Convention Medan, 28 – 31 October.
- Ceballos-Lascurain, H. 1996. Tourism, Ecotourism and Protected Areas. Gland, Switzerland: IUCN. The World Conservation Union.
- Comino, E., Ferretti, V. 2016. Indicators-based spatial SWOT analysis: Supporting the strategic planning and management of complex territorial systems, *Ecological Indicators*, 60, 1104-1117.
- Das, M., and Chatterjee, B. 2015. Ecotourism: A panacea or a predicament? *Tourism Management Perspectives*, 14, 3-16.
- Fassoulas, C., Paragamian, K and Iliopoulos, G. 2007. Identification and Assessment of Cretan Geotopes; *Bulletin of Geological Society of Greece, Proceedings of The 11 International Congress Athens*.
- Ghorbani, A., Raufirad, V., Rafiaani, P., Azadi, H. 2015. Ecotourism sustainable development strategies using SWOT and QSPM model: A case study of Kaji Namakzar Wetland, South Khorasan Province, Iran. *Tourism management Prospectives*. 16, 290-297.
- Holden, A. 2007. Environment and tourism. *Routledge introductions to environment series*, 111.
- Jalani, J. O. 2012. Local people's perception on the impacts and importance of ecotourism in Sabang, Palawan, Philippines. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 57, 247-254.
- Kajanus, M., Kangas, J., Kurttila, M. 2004. The Use of Value Focused Thinking and the 'WOT Hybrid Method in Tourism Management. *Journal of Tourism Management*, 25, 499-506.
- Liu, T., McConkey, B., Ma, Z., Lio, Z., Li, X., Cheng, L. 2011. Strengths, Weakness, Opportunities and Threats Analysis of Bioenergy Production on Marginal Land. *Energy Procedia*. Pp 2378-2386.
- Reihanian, A., Binti Mahmood, N.Z., Kahrom, E., Hin, T.W. 2012. Sustainable tourism development strategy by SWOT analysis: Boujagh National Park, Iran. *Tourism Management Perspectives*, 4, 223-228.
- Swarbrooke, J. 1999. *Sustainable Tourism Management*, New York, Cobi.
- Tefler, D.j., Sharply, R. 2008. *Tourism and development in the developing world*. Routledge Publication. London.
- Tsaur, S. H., Chiang Lin, Y., Hui Lin, J. 2012. Evaluating ecotourism sustainability from the integrated Perspective of Resource, Community and Tourism. *Tourism Management*, 27, 640 – 653.
- United Nation of World Tourism Organization. 2007. *An introduction to destination Management*, World tourism organization.
- United Nation of World Tourism Organization. 2010. *Annual report for world Tourism Organization*, WWW.UNWTO.org/facts/eng/barometer/htm. P.2.
- United Nation of World Tourism Organization. 2013. " International Tourism to Continue Robust Growth". [on line]http://www.unwto.org Available (2/10/2013).